

др Игор Вукадиновић

Научни сарадник

Балканолошки институт САНУ

ПОЛИТИЧКО НАСИЉЕ И УКИДАЊЕ УСТАВНИХ ПРАВА РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ: ОДУЗИМАЊЕ ТЕРИТОРИЈЕ, ВОЈСКЕ И ПРАВОСУЂА, 1996–2006.

Апстракт: У раду су анализирани механизми политичког насиља које су бошњачка политичка елита и западне земље предвођене САД, Немачком и Великом Британијом спроводиле са циљем развлашћивања и, дугорочно, укидања Републике Српске. На мети су били територија, војска и правосудни систем, као важни елементи државности Републике Српске потврђени у Дејтонском мировном споразуму 1995. године. У сва три случаја, водеће западне земље су директно прекршиле одредбе мировног споразума и Устава Босне и Херцеговине као његовог саставног дела, креирајући нови политички и правни поредак заснован на дискриминацији Републике Српске и њених грађана. **Кључне речи:** Република Српска, Босна и Херцеговина, Дејтонски споразум, политичко насиље, Брчко дистрикт

Увод

Република Српска настала је у склопу дуге и тешке борбе за ослобођење српског народа западно од реке Дрине.¹ Кратак период националне слободе од 1918. до 1941. године окончан је немачком окупацијом у Другог светском рату. Независна Држава Хрватска је водила политику систематског уништења српске популације, које је резултирало у убијању око 600.000 и протеривању око 300.000 Срба са овог подручја.² Комунистичка партија Југославије је након преузимања власти поделила Југославију на шест република.³ Формирање република у Југославији и њихово међусобно

* vukadinovicigor3@gmail.com

¹ Перко Војиновић, „Историјске основе Републике Српске“, у *Република Српска у дејтонским границама. Зборник радова*, ур. Рајко Гњато, Бања Лука 2018, 9–26.

² Војни архив, Независна Држава Хрватске, кутија 315, Државна комисија за утврђивање ратних злочина окупатора и њихових помагача.

³ *Устав Федеративне Народне Републике Југославије*, Београд 1946, 5, 25.

разграничење није извршено након демократских избора, кроз изјашњавање народа на референдуму или кроз јавну расправу, већ одлукама Јосипа Броза и најужег круга његових сарадника, ван учешћа јавности.⁴ Директно кршећи основне демократске принципе и прокламовани принцип „права народа на самоопредељење“, комунистички режим је федерализацију извршио тако да је готово два милиона прекодринских Срба оставио изван граница српске државности. Срби из Далмације и некадашње хабзбуршке Војне Крајине приморани су да живе у хрватској федералној јединици, а од делова Врбаске, Зетске, Дринске и Приморске бановине формирана је федерална јединица „Босна и Херцеговина“, према обрасцу некадашњег аустроугарског протектората истог имена.

Под изговором аграрне реформе и „награђивања устаничких крајева“, комунисти су након рата са подручја Хрватске и Босне и Херцеговине преселили око 200.000 Срба у Банат и Бачку.⁵ Упркос масовном учешћу у партизанском покрету током рата, српски крајеви у Хрватској и Босни и Херцеговини су у широком луку заобилажени у економским инвестицијама, чиме је подстицано исељавање њихових становника у Србију или већински хрватске градове, где су били подвргнути асимилацији.⁶ Водећи српски комунисти у Хрватској Раде Жигић, Душан Бркић и Станко Опачић су јавно критиковали овакву политику, због чега су 1950. године смењени са свих функција, ухапшени и послати на Голи оток.⁷ Поред запостављања њихових крајева, исељавању Срба из БиХ и Хрватске доприносиле су рођачке и пријатељске везе са Србима које су комунисти иселили у Војводину непосредно након рата. Према различитим проценама, у социјалистичком периоду се из БиХ у Србију иселило преко пола милиона Срба.⁸

⁴ Игор Вукадиновић, „Положај аутономних покрајина у Србији и почетак дезинтеграције социјалистичке Југославије (1957–1969)“, *Лесковачки зборник*, LXI, (2021), 381–399.

⁵ Архив Југославије, фонд 97, Комисија за аграрну реформу и колонизацију, фасцикла 1, а.ј. 4, Решење Аграрног савета на седници од 4. септембра 1945; АЈ, фонд 97, Комисија за аграрну реформу при Влади ФНРЈ, ф. 1, а.ј. 55; Никола Гаћеша, *Аграрна реформа и колонизација у Војводини 1945–1948*, Нови Сад 1995.

⁶ Mile Bjelajac, „Proizvođenje novih nacija, novih manjina i teritorijalna pitanja (koncept konkurentne države na tlu Srbije)“, u *Nacije, država i dijaspora na prostoru bivše Jugoslavije*, Sremska Kamenica 2010, 130–131.

⁷ Martin Previšić, „Pad Stanka Opačića Čanice – od Korduna do logora i natrag“, *Istorija 20. veka*, br. 2 (2019), 177–194; Pavle Jakšić, *Nad uspomenu I*, Beograd 1990, 523.

⁸ У периоду од 1953. до 1971. године из БиХ се званично иселило 462.237 људи. Негативан миграциони салдо Босне и Херцеговине од 1948. до 1981. године износио је 548.958 људи. Опширније видети: Ante Markotić, „Neka obilježja bosanskohercegovačke međurepubličke migracije“, u *Pogledi na migracije stanovništva Jugoslavije*, ur. Miroљub Rančić, Beograd 1990, 137–150; *Ejub Siječić, Migracije stanovništva Bosne i Hercegovine*, Sarajevo 1976, 32–33.

Да су границе федералних јединица Хрватске и Босне и Херцеговине које су успоставили комунисти биле неодрживе без етничког чишћења Срба или њиховог потпуног обесправљивања показало се 1991. и 1992. године. Тада су руководство Хрватске и део руководства БиХ одлучили да у нелегалну сецесију од Југославије укључе и територију на којој је живело два милиона Срба, игноришући њихову вољу да остану у Југославији. Милошевићев режим у Београду је прихватио разбијање државе према авнојевским границама и формирао је нову државу - Савезну Републику Југославију у границама авнојевских република Србије и Црне Горе. Водеће западне земље су искористиле слабост Русије након распада Совјетског Савеза и преко Савета безбедности Уједињених нација „легализовале“ разбијање Југославије и претварање њених унутрашњих политичких јединица у пуноправне чланице Уједињених нација. Борба прекодринских Срба за останак у Југославији проглашена је за „сецесионистички рат“ и „агресију“ на међународно признате државе Хрватску и Босну и Херцеговину. У таквим околностима, политичко руководство Срба у БиХ, предвођено Радованом Караџићем, одлучило је да тежњу за опстанком и националном слободом оствари кроз формирање Републике Српске.⁹

У Одбрамбено-отаџбинском рату 1992–1995. године страдала су 23.752 војника Војске Републике Српске, а убијено је око 12.000 српских цивила, уз око 700.000 расељених.¹⁰ Република Српска је на крају рата успела да се избори за делимично потврђивање своје државности и суверених права, иако је Дејтонски споразум садржао и одређена неповољна решења по њу - потврђена је једнострана сецесија Босне и Херцеговине од Југославије у авнојевским границама ове републике, док српском народу и грађанима Републике Српске није потврђено право на самоопредељење и остваривање пуног државног суверенитета.¹¹

⁹ Момчило Крајишник, *Како се рађала Република Српска. Записи из хашког затвора*, Београд 2011; Момчило Крајишник, *Јачи од силе и судбине*, Подорица 2015, 7–20; Добрица Ћосић, *Босански рат*, Београд 2012.

¹⁰ Милош Бјеловић, „Ратне миграције српског становништва у бившој Босни и Херцеговини“, у *Република Српска у дејтонским границама*, ур. Рајко Гњато, Бања Лука 2018, 113–122; „Mitrović: U Srpskoj u ratu stradalo 32.000 do 35.000 ljudi“, *Nezavisne novine*, 2. 9. 2013. <https://www.nezavisne.com/novosti/bih/Mitrovic-U-Srpskoj-u-ratu-stradalo-32000-do-35000-ljudi/207516> (Datum pristupa 2. 5. 2022); „Дан борца РС – од 1992. до 1995. погинула су 23.752 припадника ВРС“, *Политика*, 14. 2. 2022, <https://www.politika.rs/scc/clanak/499525/Dan-borca-RS-od-1992-do-1995-poginula-su-23-752-pripadnika-VRS> (Datum pristupa 2. 5. 2022).

¹¹ Америчка и муслиманска делегација су у Дејтону заобишле делегацију Републике Српске предвођену Момчилом Крајишником и Николом Кољевићем и своје циљеве оствариле преко Милошевића, незаинтересованог за витална територијална питања Републике Српске, знајући да овога пута Република Српска неће имати снаге да одбије неповољни споразум на који Милошевић пристане, као

Устав Босне и Херцеговине одредио је десет надлежности које припадају институцијама власти Босне и Херцеговине – спољна политика, спољнотрговинска политика, царинска политика, монетарна политика, прописи за усељавање избеглице и азил...¹² У Уставу је, такође, наглашено да све владине функције и надлежности које нису овим Уставом изричито поверене институцијама БиХ, припадају ентитетима“.¹³ То је формално омогућило да грађани Републике Српске суверено управљају својом територијом, располажу државном имовином, управљају порезима, уређују економску и друштвену политику на својој територији, организују и контролишу рад правосуђа и спроводе безбедносну и одбрамбену политику преко полиције и Војске Републике Српске. Међутим, ускоро се показало да је овакав степен слободе и суверености грађана Републике Српске био неприхватљив за водеће земље Запада и муслиманску политичку елиту из Сарајева.

Одзимање територије и пресецање Републике Српске код Брчког

Након што су увидели да је Милошевић прихватио скоро све њихове мегаломанске захтеве, укључујући и давање српског дела Сарајева у којем је у том тренутку живело преко 100.000 људи, чланови муслиманске делегације у Дејтону су на крају преговара почели да захтевају град Брчко и оспоравају постојећу границу у тој области. Милошевић је и на овом питању делимично изашао у сусрет, предложивши да се у року од годину дана изврши арбитража о граничној линији, а да арбитар буде Кристофер Ворен, који је одбио понуђену улогу.¹⁴ У тачки 5 анекса 2 Дејтонског споразума, који носи назив „Споразум о међуентитетској граничној линији и повезаним питањима“, наведено је да су „стране сагласне да се подвргну арбитражи спорног дела граничне линије између ентитета у области Брчког“. Анекс је недвосмислено утврдио да гранична линија између два ентитета у области Брчко постоји, а предвиђена арбитража је имала задатак да

што је учинила 1993. са Венс-Овеновим планом. Опширније: Ričard Holbruk, *Put u Dejton*, Beograd 1998, 303–324; Никола Кољевић, *Свјетлост незаборава (Дневник 1993–1995)*, Источно Сарајево 2009, 134–137; Синиша Каран, *Парламентарна скупштина Босне и Херцеговине*, Бањалука 2012; Момчило Крајишник, *Јачи од силе и судбине*, 154–160.

¹² *Dejtonski sporazum*, Beograd 1996, 68–70; Радомир Лукић, „Подела надлежности између заједничких институција Босне и Херцеговине и ентитета као федералних јединица“, у *Устав и изазови уставног развоја у сложеним државама*, ур. Жељко Мирјанић, Бањалука 2018, 90 – 91.

¹³ Снежана Савић, *Република Српска послје Дејтона*, Бањалука 1999, 23–26.

¹⁴ Ričard Holbruk, *Put u Dejton*, 317–320.

утврди где ће пролазити гранична линија.¹⁵ Предвиђено је да у арбитражи учествују три арбитра, тако што ће сваки ентитет именовати по једног, а председник Међународног суда правде трећег, председавајућег судију.¹⁶

У тачки 4. овог анекса наведено је да, „уколико се не постигне другачији договор, област назначена у параграфу 1 биће и даље под управом каква је сада“, односно да ће међуентитетска граница код Брчког остати онаква каква је уцртана у Дејтону. У члану 5. је наведено да ће „судије донети одлуку не касније од једне године од ступања на снагу споразума и да ће „одлука бити коначна и обавезујућа“.¹⁷ Мировни споразум ступио је на снагу 14. децембра 1995. године, а до 14. децембра 1996. године трочлани Арбитражни трибунал није донео ниједну одлуку о спорној граничној линији код Брчког. Према слову Дејтона, на снагу је ступила тачка 4. члана 5, анекса 2, према којем међуентитетска граница код Брчког трајно остаје у оном облику у каквом је утврђена у Дејтону. Међутим, уместо поштовања споразума, западне земље су преко председавајућег судије трибунала за утврђивање граничне линије код Брчког Робертса Овена започеле вишегодише кршење Дејтона и свих норми међународног права са циљем разбијања територијалне компактности Републике Српске.

Упркос захтеву арбитра из Републике Српске Витомира Поповића да се поштује одредба о задржавању привремене границе у случају истека рока од годину дана, Овенов „трибунал“ је наставио са радом и након истека овог рока. Трибунал је 15. фебруара 1997. објавио „привремену одлуку“, иако је у Анексу 2 Дејтона предвиђено доношење искључиво „коначне одлуке“. „Привремена одлука“ се састојала у формирању „високог представника“, односно „супервизора“ за Брчко, којем је Трибунал доделио и „право да доноси обавезујуће прописе и наредбе ради пружања подршке програму за имплементацију и за локалну демократизацију“. У Одлуци је наведено да ће у случају сукоба закона прописи и наредбе супервизора имати већу правну снагу од било ког закона, као и да ће сви органи власти, укључујући судове и полицијско особље морати да „поштивају и спроводе све прописе и наредбе супервизора“.¹⁸ У остатку „привремене одлуке“, арбитражни суд се бавио различитим политичким и економским питањима

¹⁵ *Dejtonski sporazum*, 55–56.

¹⁶ Република Српска именовала је за арбитра Витомира Поповића, а Федерација Њазима Садиковића. Председник Међународног суда правде је 15. јула 1996. именовано америчког адвоката и правног саветника министарства спољних послова САД Лорда Овена за трећег арбитра и председавајућег Трибунала. *Dejtonski sporazum*, 54–56.

¹⁷ *Dejtonski sporazum*, 55–56.

¹⁸ „Arbitražna odluka za spor oko међуентитетске границе на подручју Брчког“, *OHR*, 15. 2. 1996, http://www.ohr.int/ohr_archive/arbitrazna-odluka-za-spor-oko-meuentitetske-granice-na-podruju-brkog-2/#_ftn3 (Datum pristupa: 20. 4. 2022).

у области Брчко, укључујући чак и питање функционисања и власништва над „Луком Брчко“. Арбитража је позвала на „оживљавање“ луке, њено стављање под контролу Прометног предузећа Босне и Херцеговине, на „привлачење инвестиција“, „чишћење дна реке“ Саве и друге мере које нису имале никакве везе са сврхом и надлежностима Арбитражног суда за утврђивање међуетничетске граничне линије.¹⁹

Иако се Арбитражни суд састојао од тројице судија, „привремену одлуку“ донео је и потписао само председавајући судија Робертс Овен. Судија из Републике Српске Витомир Поповић и судија из Федерације БиХ Ђазим Садиковић одбили су да прихвате Овенова антидејтонска решења и нису потписали овај акт.²⁰ „Привремена одлука“ Арбитражног суда за спор око међуетничетске границе на подручју Брчког од 15. фебруара 1997. године представља важан преседан и наговештај вишедеценијске епохе која ће уследити у Босни и Херцеговини. Арбитражни суд је након 14. децембра 1996. године био нелегално тело, без правног упориште да мења, у Дејтону утврђену, међуетничетску границу у области Брчког. Ипак, политичком вољом западних сила, овај суд је наставио да постоји, да би 15. фебруара 1997. себе прогласио за врховну политичку, правосудну и законодавну власт на подручју некадашње општине Брчко, чиме су директно прекршени основни постулати Дејтонског мировног споразума и свих његових анекса и одредби. „Привременом одлуком“ је установљена функција „супервизора за Брчко“, којој су додељена неограничена овлашћења по моделу апсолутистичких монарха седамнаестовековне Европе. Иако се радило о очигледном и кршењу међународног споразума, Арбитражни суд је „привремену одлуку“ образложио управо потребом за „имплементацијом одредби Дејтонском мировног споразума“.

Суспендовање уставног поретка и укидање дејтонских права ентитета на подручју Брчког од стране нелегалног „Арбитражног суда“ и америчког адвоката Робертса Овена представљало је модел који је касније примењен на нивоу целе Босне и Херцеговине. Диктаторска овлашћења која је адвокат Овен почетком 1997. године „доделио“ супервизору на подручју Брчког, ускоро су додељена и Високом представнику међународне заједнице у Босни Херцеговини. Институција „Високог представника“ у БиХ је била предвиђена Дејтонским споразумом, али је његова улога била сведена на то да „помаже у решавању свих проблема који се појаве у вези са имплементацијом цивилног дела Мировног споразума“.²¹

¹⁹ „Arbitražna odluka za spor oko međuentitetske granice na području Brčkog“, *OHR*, 15. 2. 1996, http://www.ohr.int/ohr_archive/arbitrazna-odluka-za-spor-oko-meuentitetske-granice-na-podruju-brkog-2/#_ftn3 (Datum pristupa: 20. 4. 2022).

²⁰ „Брчко је америчка фарса века“, *Вечерње новости*, 13. 12. 2012, <https://www.novosti.rs/vesti/planeta.300.html:410408-Brcko-je-americka-farsa-stoleca> .

²¹ С. Каран, *Парламентарна скупштина Босне и Херцеговине*, 147.

На конференцији у Лондону у децембру 1995. године формирана је неформална организација „Савет за имплементацију мира“ (*Peace Implementation Council*) са прокламованим циљем да помогне у спровођењу Дејтонског мировног споразума. У закључцима са седнице Савета за имплементацију мира у Бону 9. и 10. децембра 1997. године, ово неформално тело састављено од представника 55 земаља је „поздравило намеру Високог представника да искористи свој коначни ауторитет у земљи у вези са тумачењем Споразумом о имплементацији цивилног дела Мировног споразума, како би помогао у изналажењу решења за проблеме, у складу са доношењем обавезујућих одлука о одређеним питањима „када то оцени неопходним“.²² Западне силе су ову формулацију са конференције једне неформалне организације протумачиле на начин да Високи представник у БиХ има неограничена овлашћења попут античких деспота и апсолутистичких монарха из 17. века.²³

У наредном периоду високи представници у БиХ су почели да се понашају у складу са оваквим тумачењем, преузимајући улоге државног и ентитетских парламената, доносећи законе уместо представничких демократских органа. Поред тога, Високи представник је вршио послове у надлежности влада ентитета и Савета министара БиХ, Председништва БиХ, као и свих судова и тужилаштава у земљи. Као што је приметио професор Синиша Каран, све три врсте власти су постале обједињене у рукама Високог представника, чија апсолутистичка и неограничена власт је задржала у сва питања државе и друштва.²⁴ У питању је био расистички и антицивизацијски приступ, који је грађанима БиХ негирао основна људска права и политичке слободе, третирајући их као народе ниже вредности. Ипак, систем апсолутизма високог представника је уживао снажну подршку муслиманског политичког вођства из Сарајева, које је у њему видело прилику и средство да оствари националне циљеве које није успело да оствари током рата.

Арбитражни трибунал за граничну линију код Брчког је 15. марта 1998. године донео „допунску одлуку“, у којој је навео да „супервизор у области Брчко има овлашћења једнака онима која су према Бонској конференцији од децембра 1997. године дата Високом представнику, укључујући и право да смени лице које, према мишљењу супервизора, неадекватно сарађује са његовим напорима да обезбеди поштовање Дејтонског споразума, да учврсти демократске установе у области и ревитализује локалну привреду“.²⁵ На

²² Синиша Каран, *Парламентарна скупштина Босне и Херцеговине*, 147–148.

²³ Ненад Кеџмановић, *Немогућа држава Босна и Херцеговина*, Београд 2007, 265–266.

²⁴ Siniša Karan, Siniša Aleksić, „Ustavni sud Bosne i Hercegovine: od ustavobranitelja do ustavotvorca“, *Godišnjak fakulteta pravnih nauka*, VI, br. 6 (2016), 112; Каран, *Парламентарна скупштина Босне и Херцеговине*, 148–152.

²⁵ „Арбитражни трибунал за спор око међуентитетске границе у области Брчко дистрикта. Допунска одлука“, 15. 3. 1998, *OHR*, http://www.ohr.int/ohr_archive/1026-2/

тај начин, Робертс Овен је кршење Дејтонског споразума и поткопавање основних демократских вредности вршио позивајући се управо на тај мировни споразум и на демократске вредности. На крају допунске одлуке из 1998. Арбитражни трибунал за утврђивање међуентитетске границе кроз Брчко је најавио да у коначној одлуци међуентитетска граница у области Брчко практично неће ни бити утврђена него ће се Трибунал определити између две опције: а) да цела област Брчко припадне једној или другој страни б) да се предратна општина Брчко претвори у „неутралну зону“, ван искључиве контроле било ког ентитета.²⁶

Коначно, Арбитражни трибунал за утврђивање међуентитетске границе је заокружио свој неуставни и нелегални рад објављивањем „коначне одлуке“ 5. марта 1999. године. Одлуком је на територији предратне општине Брчко фактички успостављен трећи ентитет под називом „Брчко дистрикт Босне и Херцеговине“, на чијој територији су суспендована сва овлашћења Републике Српске и Федерације Босне и Херцеговине („ентитети неће имати никаквих овлашћења унутар граница Дистрикта“).²⁷ Тиме је директно прекршен члан 1. Устава Босне и Херцеговине према којем се држава састоји из два ентитета – Републике Српске и Федерације Босне и Херцеговине, али и читав низ одредби Устава које се односе на надлежности ентитета и органа власти Босне и Херцеговине.²⁸ Како би избегао да и формално поништи основни принцип Дејтонског споразума према којем се Босна и Херцеговина састоји из два ентитета, Овен је новоформирану Дистрикт прогласио за „кондоминијум“, односно, заједничко власништво два ентитета. Међутим, остале одредбе „коначне одлуке“, укључујући и сам назив Дистрикта („Брчко Дистрикт Босне и Херцеговине“) биле су у директној супротности са одредбом о „кондоминијуму“. Овен је утврдио да ентитети неће имати никаква права над својим „власништвом“ и да ће једини власник и управник дистрикта заправо бити Босна и Херцеговина. Овен је извео у историји незабележену правну акробацију према којој цео Брчко Дистрикт истовремено припада и Републици Српској и Федерацији БиХ, а заправо ни једном ни другом ентитету, већ представља засебан ентитет потчињен органима власти Босне и Херцеговине.²⁹

²⁶ „Арбитражни трибунал за спор око међуентитетске границе у области Брчко дистрикта. Допунска одлука“, 15. 3. 1998, *OHR*, http://www.ohr.int/ohr_archive/1026-2/

²⁷ „Арбитражни трибунал за спор око међуентитетске границе у области Брчко дистрикта. Коначна одлука“, 5. 3. 1999, *OHR*, http://www.ohr.int/ohr_archive/1052/

²⁸ Миле Дмичић, „Нормативно и стварно у босанскохерцеговачком државном и друштвеном уређењу“, у *Устав и изазови уставног развоја у сложеним државама*, ур. Жељко Мирјанчић, Бањалука 2018, 108.

²⁹ Витомир Поповић, „Издвојено мишљење о неслагању арбитра проф. др Витомира Поповића са арбитражном одлуком председавајућег арбитра од 4. марта 1999. године“, у *Дејтонски споразум и арбитража Брчко*, ур. Рајко Кузмановић, Бања Лука 1999, 53–71.

Како би осигурао спровођење одлуке, Робертс Овен је одлучио да Арбитражни суд за међуентитетску линију и након доношења „коначне одлуке“ настави своје постојање, као де факто врховни суд новоформираног Дистрикта, који у сваком тренутку може да промени његову судбину. У коначној одлуци је наведено да Арбитражни суд задржава право да накнадно промени своју „коначну одлуку“ и да Брчко дистрикт може у целости да додели једном од ентитета, уколико процени да други ентитет не поштује своје обавезе према Дистрикту. Робертс Овен је вишегодишњом и систематском злоупотребом свог положаја и кршењем свих правних и етичких норми успоставио трећи ентитет у Босни и Херцеговини, са задатком да онемогућава територијалну компактност Републике Српске и отежава остваривање осталих колективних права њених грађана. Претња да се Дистрикт у целости може накнадно поклонити једном од два ентитета уколико Арбитражни трибунал, односно његов председавајући, тако одлучи, која је унета у „коначну одлуку“ из 1999, има функцију „Дамокловог мача“ над главом Републике Српске, чије становништво и власти две деценије живе под претњом да пресецање територије Републике Српске на два дела може бити и формализовано кроз додељивање целог Брчко Дистрикта Федерацији БиХ.

Питање правосуђа

Једина судска инстанца која према дејтонском Уставу постоји на нивоу Босне и Херцеговине је њен Уставни суд. Уставом је гарантована пуна самосталност Републике Српске у уређивању и функционисању судова на њеној територији.³⁰ Самостално правосуђе сматра се једним од неопходних елемената у политичким јединицама које су у статусу територијалних аутономија, односно у вишем статусу од локалних самоуправа. Аутономне покрајине у Србији су након 1963. године стекле засебна „одељења“ Врховног суда Србије, која су на подручјима покрајина вршила исте функције које је Врховни суд Србије вршио на подручју „Уже Србије“.³¹ Судска одвојеност Уже Србије, Војводине и Косова и Метохије под комунистичком влашћу дефинитивно је утврђена уставним амандманима 1968. и 1969. године када су, променом Устава Југославије, Устава Србије и доношењем Уставног закона САП Косова, све судске функције и правосудна овлашћења, која су према важећем Уставу припадала Републици Србији, на територији аутономних покрајина додељене у надлежности аутономних покрајина.³²

³⁰ *Dejtonski sporazum*, 68–70.

³¹ Игор Вукадиновић, *Аутономија Косова и Метохије у Србији (1945–1969)*, Београд 2021, 456–457.

³² *Izмене u saveznom ustavu*, Београд 1969, 86–87; *Уставни амандмани са уставним законом за спровођење уставних амандмана V и VII*, Београд 1969, 7;

Носилац заштите уставности и законитости а територији САП Косова био је Врховни суд Косова, чијег председника и чланове је постављало и разрешавало Покрајинско веће Скупштине Косова, а идентичан поредак успостављен је и у Војводини.³³

Самосталност судства Републике Српске западне земље и муслиманска политичка елита почели су да оспоравају 2000. године. Високи представник Волфганг Петрич је, позивајући се на непостојећа „бонска овлашћења“, 12. јануара 2000. године „донео“ Закон о Суду Босне и Херцеговине, чиме је први пут успостављена ова правосудна институција.³⁴ У прве две године Петричев наметнути закон није заживео у пракси, а стручна и политичка јавност Републике Српске је сматрала да новоформирани Суд БиХ може бити надлежан искључиво за питања у вези са функционисањем заједничких институција Босне и Херцеговине.³⁵

Како би приморао ентитете на што хитније спровођење „реформе правосуђа“, високи представник је 4. априла донео „Одлуку о обустављању поступака именованја и продужења мандата судијама и тужиоцима до реорганизације правосуђа у Босни Херцеговини“.³⁶ Три дана пре завршетка свог мандата, 23. маја 2002. године Волфганг Петрич је донео Одлуку о доношењу Закона о Високом судском Вијећу Босне и Херцеговине, као и „упутство“ следеће садржине: „Председник Владе Републике Српске и премијер Федерације Босне и Херцеговине упућују се овом Одлуком да сачине нацрт предлога за преговоре у року од тридесет (30) дана у складу са чланом III: 5(б) Устава Босне и Херцеговине са намером да се на државне институције Босне и Херцеговине пренесу свеукупне надлежности у области правосуђа како би се омогућило да један Високи судски и тужилачки савет за Босну и Херцеговину, који се успоставља на нивоу државе, буде

Draž Marković, *Život i politika 1967–1978, Knjiga prva*, 121; Игор Вукадиновић, „Положај аутономних покрајина у Србији и почетак дезинтеграције социјалистичке Југославије (1957–1969)“, *Лесковачки зборник*, LXI, (2021), 391, 396–397.

³³ *Службени лист Социјалистичке аутономне покрајине Косова*, 1969, 175, 177, 180, 185.

³⁴ Almin Dautbegović, Nedžad Korajlić, Agim Nuhiu, Ajten Ramadani, „Reforma правосудног система у Босни и Херцеговини и проблем у функционисању“, *Друштвена и техничка истраживања*, br. 1. (2019), 71–89, 73; „Decision imposing the Law on the State Court of BiH“, *OHR*, 12. 11. 2000. <http://www.ohr.int/decision-imposing-the-law-on-the-state-court-of-bih-2/> (Datum pristupa 8. 5. 2022)

³⁵ Биљана Марић, „Реформа судске власти у Републици Српској“, *Анали правног факултета у Београду*, 50, 1-2 (2002), 164–165.

³⁶ „Odluka o obustavljanju postupaka imenovanja i produženju mandata sudijama i tužiocima do reorganizacije pravosuđa u Bosni i Hercegovini“, *OHR*, 4. 4. 2002. <http://www.ohr.int/odluka-o-obustavljanju-postupaka-imenovanja-i-produzenju-mandata-sudijama-i-tuziocima-do-reorganizacije-pravosuda-u-bosni-i-hercegovini/>

у потпуности надлежан у овој области правосуђа“.³⁷ Петрич је наредио ентитетима да укину сопствене високе судске савете и да све правосудне надлежности које имају пребаце на новоформирану институцију на нивоу Босне Херцеговине.

Упечатљиво је да се Петрич у наредби позивао на одредбу Устава о додатним надлежностима БиХ, иако је целокупно његово деловање у виду нелегалног присиљавања ентитета да пренесе своје надлежности на институције БиХ, било у супротности са читавим низом одредби Устава. Ипак, српска политичка елита подлегла је и овом притиску, тако да је Дом народа Парламентарне скупштине БиХ 25. јуна 2002. усвојио Закон о Суду БиХ, а 3. јула исто је учинио Представнички дом Парламентарне скупштине БиХ.³⁸

Петричеву антицивизацијску праксу наставио је и његов наследник на месту високог представника Педи Ешдаун, који је 6. августа 2002. године прогласио „Закон о Тужилаштву Босне и Херцеговине.“³⁹ Истог дана, Ешдаун је према сопственом нахођењу именовано све чланове високих судских и тужилачких већа ентитета и Високог судског и тужилачког већа БиХ, а 1. новембра 2002. године Ешдаун је прогласио Закон о изменама и допунама Закона о судовима и судској служби у Републици Српској, одређујући правила по којима судови функционишу.⁴⁰ Од 2002. до 2004. године, Тужилаштво Републике Српске је остало без огромног дела својих надлежности и хијерархијски је потчињено новооснованом Високом Судском и Тужилачком савету Босне и Херцеговине. Високи представник је у августу 2002. године основао Тужилаштво БиХ, а његову вољу испратила је и Парламентарна Скупштина БиХ, која је у октобру 2003. године донела Закон о Тужилаштву БиХ.⁴¹

³⁷ „Odluka o donošenju Zakona o Visokom sudskom i tužilačkom savjetu Republike Srpske“, *OHR*, 23. 5. 2002, <http://www.ohr.int/odluka-o-donosanju-zakona-o-visokom-sudskom-i-tuzilackom-savjetu-republike-srpske/> (Datum pristupa 4. 5. 2022)

³⁸ „Kako je za Sud BiH glasao SNSD 2022“, *BN TV*, 29. 6. 2015, <https://www.rtvbn.com/349524/Kako-je-za-Sud-BiH-glasao-SNSD-2022%3E> (Datum pristupa 18. 4. 2022)

³⁹ „Odluka kojom se donosi Zakon o Tužilaštvu Bosne i Hercegovine“, *OHR*, 6. 8. 2022. <http://www.ohr.int/odluku-kojom-se-donosi-zakon-o-tuzilastvu-bosne-i-hercegovine/> (Datum pristupa 10. 5. 2022)

⁴⁰ „Odluka kojom se proglašava Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o sudovima i sudskoj službi Republike Srpske“, 1. 11. 2002, <http://www.ohr.int/odluka-kojom-se-proglasava-zakon-o-izmjenama-i-dopunama-zakona-o-sudovima-i-sudskoj-sluzbi-republike-srpske/> (Datum pristupa 19. 4. 2022)

⁴¹ „Zakon o Tužilaštvu Bosne i Hercegovine“, *Tužilaštvo BiH*, http://www.tuzilastvobih.gov.ba/files/docs/zakoni/zakon_o_tuzilastvu_-_42_03.pdf (Datum pristupa 10. 5. 2022)

Суд и Тужилаштво БиХ су од 2004. године преузели низ надлежности од ентитетских судова и тужилаштва, укључујући и истраге и процесуирања у вези са ратним злочинима. Од почетка рада до 2015. године, Суд БиХ је за почињене ратне злочине осудио 95 Срба на укупно 1504 године затвора, док су 28 Бошњака и 18 Хрвата заједно осуђени на 412 година затвора. Бошњаци и Хрвати су углавном осуђени за злочине над Хрватима, односно Бошњацима, док су казне за злочине против Срба укупно износиле 151,5 година затвора, односно 7,9% од укупно изречених казни.⁴² Однос затворских казни за злочине које су починили Срби и казни за злочине почињене над Србима износи чак 10:1 у корист првих, што довољно говори о „непристрасности“ и „професионалности“ Суда и Тужилаштва БиХ.

Непостојање судске самосталности Републике Српске угрожавало је њену безбедност у прве две деценије након спроведене реформе правосуђа. Политичку контролу над Судом и Тужилаштвом БиХ бошњачки политичари и западни амбасадори користили су за претње хапшењем и процесуирањем политичара и државника из Републике Српске који су одбијали да се покоре њиховој вољи. Највећа дилема у овим претњама је да ли да се монтирани процеси против лидера Републике Српске спроведу уз образложење о „угрожавању уставног поретка и суверенитета Босне и Херцеговине“, што захтевају бошњачки политичари, или под изговором „борбе против корупције“, чему су склониле америчке дипломате и амбасадори, који тиме желе да избегну оптужбу за националну пристрасност и антисрпско деловање.⁴³

Укидање Војске Републике Српске

НАТО агресија на Србију 1999. године условила је погоршање положаја Републике Српске и покретање новог таласа србофобије код водећих земаља Запада. Једна од последица агресије на СРЈ била је промена односа западних земаља према Војсци Републике Српске, која је у Дејтонском мировном споразуму представљала неспорну категорију и елемент државности ентитета. Иако је НАТО имао механизме да политички и оперативно потчини обе ентитетске војске у БиХ, 1999. године, САД су одлучиле да ентитетске војске буду укинуте и замењене јединственом војском Босне и Херцеговине. Таква порука први пут се нашла у тексту „Њујоршке декларације“, коју

⁴² „Суд БиХ: Срби осуђени на 1504 године затвора“, *PTPC*, 2. 7. 2015, <https://lat.rtrs.tv/vijesti/vijest.php?id=157267> (Datum pristupa 20. 4. 2022)

⁴³ „Odjeci referenduma: OHR upozorava, Bajrović traži da SIPA uhapsi Dodika“, *ATV*, 16. 8. 2016. <https://www.slobodnaevropa.org/a/31193187.html>; „Službenici američke Ambasade u Tužilaštvu; Traže podizanje optužnice protiv Dodika bez obzira ima li dokaza ili ne!“, *RTRS*, 19. 1. 2022, <https://lat.rtrs.tv/vijesti/vijest.php?id=460619> (Datum pristupa 2. 5. 2022)

су под западним притиском потписали чланови председништва Босне и Херцеговине у новембру 1999. године.⁴⁴

Током 2000. године започете су припреме за укидање Војске Републике Српске и формирање „Оружаних снага Босне и Херцеговине“. Те године је високи представник Волфганг Петрич у званичном писму „затражио“ од српског члана Председништва БиХ Живка Радишића да у што краћем року достави пристанак за стварање заједничке Војске Босне и Херцеговине. Радишић је тада одбацио Петричев ултиматум, поручивши да би укидање Војске РС и стварање војске на нивоу БиХ представљало „највећи удар на Дејтонски мировни споразум“.⁴⁵

Ипак, након снажног притиска, Радишић је почео да делимично попушта, тако да је Председништво БиХ 2002. године формирало „Стални комитет за војна питања Босне и Херцеговине“, што је било у супротности са Уставом БиХ и Дејтонским мировним споразумом.⁴⁶ Притисак да се формира овај неуставни орган који је од ентитета узурпирао одређене надлежности у сфери одбране вршио је амерички војни аташе у БиХ Стивен Бучи.⁴⁷ У периоду док су Американци подржавали разграђивање Савезне Републике Југославије и пребацивање њених надлежности на саставне републике, у Босни и Херцеговини вршили су супротну политику са истим мотивима – слабљење положаја српског народа на Балкану и укидање њихове државности западно од реке Дрине.

Неуставне активности којима је стварана војска БиХ интензивирани су 2003. године. Високи представник Педи Ешдаун је у јануару 2003. године објавио „План примене мисије Канцеларије Високог представника“, који је међу шест основних задатака у његовом мандату навео „јачање институција власти БиХ, успостављање државне команде над оружаним снагама, реформа у области безбедности и припремање пута за прикључење евроатлантским структурама“.⁴⁸ Иза Ешдауновог плана стајале су све западне земље, које су му званично пружиле подршку на седници Савета за имплементацију мира 30. јануара 2003. године. Савет за имплементацију мира поручио је да „Босна и Херцеговина треба да има оружане снаге са јединственом командом и

⁴⁴ „Njujorska deklaracija”, *OHR*, 15. 11. 1999, http://www.ohr.int/ohr_archive/njujorska-deklaracija-2/ (Datum pristupa 10. 6. 2022)

⁴⁵ „Zajednička vojska BiH?“, *Glas javnosti*, 18. 7. 2000, <http://arhiva.glas-javnosti.rs/arhiva/2000/07/20/srpski/P00071908.shtm> (Datum pristupa 23. 4. 2022).

⁴⁶ „Odluka o organizaciji i radu stalnog komiteta za vojna pitanja Bosne i Hercegovine“, *Podaci.net*, 28. 3. 2002, http://www.podaci.net/_gBiH/propis/Odluka_o_organizaciji/Oorskvp02v0206.html (Datum pristupa 23. 3. 2022).

⁴⁷ „Kako je ugasena Vojska Republike Srpske“, *Ekspres*, 14. 1. 2018, <https://www.ekspres.net/drustvo/kako-je-ugasena-vojska-republike-srpske> (Datum pristupa 20.3. 2022)

⁴⁸ Синиша Каран, *Парламентарна скупштина Босне и Херцеговине*, 145.

контролом, које ће бити способне за заједничко распоређивање и деловање у оквиру међународних и регионалних организација за безбедност“.⁴⁹

Педи Ешдаун је 9. маја 2003. године формирао „Комисију за реформу одбране у БиХ“, у коју су, поред министара одбране два ентитета, ушли и представници НАТО-а, Европске уније, ОЕБС-а и СФОР-а. Комисија је после неколико месеци изнела своје предлоге, на основу којих је 2003. године Парламентарна скупштина БиХ усвојила Закон о одбрани БиХ. Законом је предвиђено формирање првог Министарства одбране БиХ, као и Заједничког штаба Оружаних снага БиХ, чиме је формално успостављена војска БиХ.⁵⁰ У марту 2004. године Закон о одбрани је ступио на снагу. За Закон о одбрани гласали су представници власти и опозиције из Републике Српске. Званично оправдање српских странака за овај поступак, којим су установљене „Оружане снаге БиХ“, а део надлежности ентитета у одбрани пребачен на институције БиХ, било је у томе што је овим Законом задржана Војска Републике Српске, њен штаб и министарство одбране ентитета, тако да је Република Српска задржала оперативну контролу над војском на својој територији, укључујући контролу над свакодневним функционисањем оружаних снага, обуком, операцијама, логистиком и персоналним питањима.⁵¹

Међутим, овакво стање није дуго потрајало, пошто је високи представник Педи Ешдаун у децембру 2004. године прогласио одлуку о „наставку са радом“ Комисије за реформу одбране у БиХ. Нови циљ био је потпуно укидање Војске Републике Српске и пребацивање свих надлежности у области одбране са ентитета на ниво Босне и Херцеговине. Након вишемесечног опирања, владајућа СДС и њен лидер Драган Чавић су у августу 2005. године прихватили нове захтеве у вези са „реформом одбране“.⁵²

Пристајање српских политичких лидера на укидање Војске Републике Српске резултат је подлегања притиску и претњама од стране западних дипломата. Према Драгану Чавићу, председнику Републике Српске у периоду од 2002. до 2006. године, неке ствари су се за време његовог вођења ентитета дешавале „далеко бруталније“ него што то „ико може да

⁴⁹ Цитирано према: Синиша Каран, *Парламентарна скупштина Босне и Херцеговине*, 164.

⁵⁰ „Hronologija važnijih aktivnosti u procesu reforme i formiranja Ministarstva Odbrane BiH i Oružanih Snaga BiH”, *Atlantska inicijativa*, 14. 2. 2010, <https://atlantskainicijativa.org/oruane-snage-bih/> (Datum pristupa 10. 5. 2022).

⁵¹ Саво Сокановић, „Војска Републике Српске у послератном периоду“, у *Двадесет пет година Војске Републике Српске. Зборник радова*, Београд 2017, 116.

⁵² „Reforma odbrane u RS“, *BBC*, 28. 8. 2005. https://www.bbc.com/serbian/news/2005/08/printable/050828_rs_army (Datum pristupa 8. 5. 2022)

разуме и чује“.⁵³ О намерама западних земаља у реформи одбране говори и то што су предлози из Републике Српске да се Босна и Херцеговина у целини демилитаризује у потпуности одбачени.⁵⁴

Комисија за реформу одбране у БиХ је завршила са радом 2005. године, када је објавила своје предлоге – укидање министарстава одбране ентитета, укидање војски ентитета и интегрисање оружаних снага на подручју ентитета у Министарство одбране Босне и Херцеговине и Оружане снаге Босне и Херцеговине.⁵⁵ На основу ових предлога, донета је одлука о укидању Министарства одбране Републике Српске и укидању Војске Републике Српске, што је званично учињено 1. јануара 2006. године.⁵⁶

Сва одузимања надлежности од Републике Српске имала су неколико важних заједничких карактеристика. Извршена су уз ниподаштавање Дејтонског мировног споразума и Устава Босне и Херцеговине, основних принципа међународног права и уз флагрантно кршење демократских процедура.⁵⁷ Западне земље су Босну и Херцеговину третирале као простор на којем не важе закони и међународно право, потчињавајући њене демократски изабране органе и институције сопственој вољи, оличеној у лику „високог представника“, односно „супервизора“ на подручју општине Брчко. Стање безакоња и принцип „права јачега“, према којем је високи представник имао право да доноси и укида законе, смењује демократски изабране органе власти и забрањује бављење политиком различитим људима у складу са личним нахођењем, уједно су представљали оквир унутар којег је било могуће укидати елементе државности Републике Српске мимо воље њених становника. Српска политичка елита са Пала и Бањалуке је уз повремена негодовања прихватала овакво стање и постепено навикавала становништво Републике Српске на смањивање њених овлашћења.

Насиље над Републиком Српском вршено је уз прећутну сагласност званичног Београда. Иако потписник Дејтонског споразума, Савезна

⁵³ „Čavić: Dodik je ugrožen i radom OBA i njenih delova“, *ATV*, 17. 4. 2022. <https://www.atvbl.rs/republika-srpska/cavic-dodik-je-ugrozen-i-radom-oba-e-i-njenih-dijelova-17-4-2022> (Datum pristupa 3. 5. 2022)

⁵⁴ Чедомир Антић, Ненад Кеџмановић, *Историја Републике Српске*, Београд 2016, 352.

⁵⁵ Исто, 116–117.

⁵⁶ „Како је угашена Војска Републике Српске“, *Експрес*, 14. 1. 2018, <https://www.ekspres.net/drustvo/kako-je-ugasena-vojska-republike-srpske> (Датум приступа 20.3. 2022)

⁵⁷ Синиша Каран, „Федерализам у Босни и Херцеговини – тенденције и специфичности“, у *Устав и изазови уставног развоја у сложеним државама*, Бањалука 2018, ур. Жељко Мирјанић, 399.

Република Југославија, односно државна заједница Србија и Црна Гора, ниједном није искористила свој утицај и расположиве ресурсе и спољнополитичке механизме како би заштитила положај Републике Српске. Јавно мњење у Србији је показивало равнодушност према проблемима са којима се Република Српска суочавала, што је олакшавало властима Србије да заузму пасиван став према политичком насиљу над Републиком Српском.

Нарушавању државности Републике Српске доприносило је и непостојање активног грађанског отпора од стране њених становника. Протести и уличне демонстрације, као основни израз незадовољства грађана, углавном су били краткотрајног и локалног карактера када су Републици Српској одузимана права. Низак ниво свести грађана о својим политичким правима, ратна траума и бојазан од нових сукоба, као и страх српских политичара од прогона и хапшења, учинили су да Република Српска не искористи у довољној мери свој демократски капацитет и народну вољу као најснажније адуте у борби за одбрану од напада на њено постојање. Веће потенцирање става грађана Републике Српске према непријатељским плановима западних и бошњачких политичких елита помогло је Републици Српској да сачува преостале надлежности у периоду након 2005. године.

Република Српска је у другу послератну деценију ушла без важних елемената државности и без одређених механизма заштите својих права и интереса. Ипак, она је задржала кључне елементе за егзистенцију – утврђену територију и стално становништво чију вољу представља. Демократска воља њених становника показала се као највећа снага Републике Српске, која јој је омогућила опстанак и политичко јачање у изузетно неповољним спољашњим околностима, мимо планова водећих западних држава и бошњачке политичке елите из Сарајева.

Литература:

Антић, Чедомир, Кецмановић, Ненад. *Историја Републике Српске*, Београд 2016.

Вјелажас, Миле. „Proizvođenje novih nacija, novih manjina i teritorijalna pitanja (koncept konkurentne države na tlu Srbije)“, у *Nacije, država i dijaspora na prostoru bivše Jugoslavije*, Sremska Kamenica 2010, 130–131.

Бјеловић, Милош. „Ратне миграције српског становништва у бившој Босни и Херцеговини“, у *Република Српска у дејтонским границама*, ур. Рајко Гњато, Бања Лука 2018, 113–122

Војиновић, Перко, „Историјске основе Републике Српске“, у *Република Српска у дејтонским границама. Зборник радова*, ур. Рајко Гњато, Бања Лука 2018, 9–26.

Вукадиновић, Игор. *Аутономија Косова и Метохије у Србији (1945–1969)*. Београд 2021.

Вукадиновић, Игор. „Положај аутономних покрајина у Србији и почетак дезинтеграције социјалистичке Југославије (1957–1969)“, *Лесковачки зборник*, LXI, (2021), 381–399.

Гаћеша, Никола. *Аграрна реформа и колонизација у Војводини 1945–1948*, Нови Сад 1995.

Dautbegović, Almin, Korajlić, Nedžad, Nuhiu, Agim, Ramadani, Ajten, “Reforma pravosudnog sistema u Bosni i Hercegovini i problem u funkcionisanju”, *Društvena i tehnička istraživanja*, br. 1. (2019), 71–89.

Dejtonski sporazum, prev. Ana Stefanovski, Beograd 1996.

Дмичић, Миле. „Нормативно и стварно у босанскохерцеговачком државном и друштвеном уређењу“, у *Устав и изазови уставног развоја у сложеним државама*, ур. Жељко Мирјанчић, Бањалука 2018, 101–134.

Лукић, Радомир, „Подела надлежности између заједничких институција Босне и Херцеговине и ентитета као федералних јединица“, у *Устав и изазови уставног развоја у сложеним државама*, ур. Жељко Мирјанић, Бањалука 2018, 83–100.

Jakšić, Pavle. *Nad uspomenu I*, Beograd 1990.

Karan, Siniša. Aleksić, Siniša. „Ustavni sud Bosne i Hercegovine: od ustavobranitelja do ustavotvorca”, *Godišnjak fakulteta pravnih nauka*, VI, br. 6 (2016), 104–119.

Каран, Синиша. *Парламентарна скупштина Босне и Херцеговине*, Бањалука 2012.

Каран, Синиша. „Федерализам у Босни и Херцеговини – тенденције и специфичности“, у *Устав и изазови уставног развоја у сложеним државама*, Бањалука 2018, ур. Жељко Мирјанић, 397–410.

Кецмановић, Ненад. *Немогућа држава Босна и Херцеговина*, Београд 2007.

Кољевић, Никола. *Свјетлост незаборава (Дневник 1993–1995)*, Источно Сарајево 2009.

Крајишник, Момчило. *Јачи од силе и судбине*, Подорица 2015.

Крајишник, Момчило. *Како се рађала Република Српска. Записи из хашког затвора*, Београд 2011.

Izмене u saveznom ustavu, Beograd 1969.

Марић, Биљана. „Реформа судске власти у Републици Српској“, *Анали правног факултета у Београду*, 50, 1-2 (2002), 158–176.

Marković, Draža. *Život i politika 1967–1978, Knjiga prva*. Beograd

Markotić, Ante. „Neka obilježja bosanskohercegovačke međurepubličke migracije“, у *Pogledi na migracije stanovništva Jugoslavije*, ур. Miroljub Rančić, Beograd 1990, 137–150.

Поповић, Витомир. „Издвојено мишљење о неслагању арбитра проф. др Витомира Поповића са арбитражном одлуком председавајућег арбитра од 4. марта 1999. године“, у *Дејтонски споразум и арбитража Брчко*, ур. Рајко Кузмановић, Бања Лука 1999, 53–71.

Previšić, Martin. „Pad Stanka Oračića Čanice – od Korduna do logora i natrag“, *Istorija 20. veka*, br. 2 (2019), 177–194.

Савић, Снежана. *Република Српска послје Дејтона*, Бањалука 1999.

Сјејчић, Ејуб. *Миграције становништва Босне и Херцеговине*, Сарајево 1976.

Сокановић, Саво. „Војска Републике Српске у послератном периоду“, у *Двадесет пет година Војске Републике Српске. Зборник радова*, Београд 2017, 95–120.

Тосић, Добрица. *Босански рат*, Београд 2012.

Уставни амандмани са уставним законом за спровођење уставних амандмана V и VII, Београд 1969.

Holbruk, Ričard. *Put u Dejton*, Београд 1998.

Summary

Igor Vukadinović

**POLITICAL VIOLENCE AND THE ABOLITION OF THE
CONSTITUTIONAL RIGHTS OF THE REPUBLIC OF SRPSKA:
SEIZURE OF TERRITORY, ARMY AND JUSTICE, 1996–2006**

The study examines the techniques of political violence used by the Bosniak political elite and Western countries led by the United States, Germany, and the United Kingdom in order to disempower the Republika Srpska and, in the long run, abolish it. The land, army, and judicial system were targeted as crucial parts of the Republika Srpska's statehood, as confirmed in the 1995 Dayton Peace Agreement. All seizures of Srpska's competencies were carried out in violation of the peace agreement and the Constitution of Bosnia and Herzegovina, as well as basic international law norms and egregious abuses of democratic procedures. Western countries have treated Bosnia and Herzegovina as a lawless zone, subordinating its democratically elected bodies and institutions to their own will, embodied in the form of "High Representative" or "Supervisor" in the Brcko Municipality. The state of lawlessness and the principle of the "right of the stronger," according to which the High Representative had the authority to pass and repeal laws, remove democratically elected officials, and prohibit different people from engaging in politics, provided a framework within which elements of the Republika Srpska's statehood could be abolished against its citizens' will.